

охорони громадського порядку. Використання систем відеоспостереження, аналітики даних, штучного інтелекту для прогнозування загроз дозволить правоохоронним органам діяти на випередження. Додатково слід розвивати цифрові платформи для комунікації між громадянами та правоохоронцями, що сприятиме підвищенню рівня довіри та оперативному реагуванню на інциденти.

Окрему увагу потрібно приділити посиленню взаємодії з громадськістю. Громадянське суспільство відіграє важливу роль у підтримці правопорядку, тому необхідно розвивати програми співпраці між правоохоронцями та населенням. Це може включати залучення добровольчих формувань територіальної оборони до патрулювання, проведення освітніх кампаній щодо правових аспектів воєнного стану та створення механізмів зворотного зв'язку для оперативного повідомлення про порушення громадського порядку.

Таким чином, формування теоретичних засад державного управління у сфері охорони громадського порядку в умовах воєнного стану є комплексним процесом, що вимагає системного підходу. Впровадження ефективних управлінських рішень у цій сфері є запорукою стабільності держави та безпеки громадян.

1. Чудновський О. Взаємодія між Національною поліцією та територіальною обороною в питаннях забезпечення громадського порядку: нормативно-правовий аспект. *Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*. 2022. № 2. С. 41-46
2. Конституція України: з офіц. тлумач. Конституційного Суду України. К.: Ліра, 2006. 96 с.
3. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.
5. Юнін О. С. Поліція в системі державних органів та забезпечення громадської безпеки. *Держава та регіони. Серія: Право*. 2013. № 1. С. 59-63.
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України 12.05.2015р. № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради*. 2015. № 28. Ст. 250.
7. Юнін О. С. Пріоритетність захисту прав та законних інтересів людини в діяльності поліції. *Митна справа*. 2013. № 1. С. 85.

Артем ПЛАХОТНИЙ

старший викладач кафедри
тактико-спеціальної підготовки
Дніпровського державного
університету внутрішніх справ
(м. Дніпро, Україна)

<https://orcid.org/0000-0003-2700-0214>

ЗЛОВЖИВАННЯ ВЛАДОЮ: НЕПРАВОМІРНЕ ЗАСТОСУВАННЯ СПЕЦІАЛЬНИХ ЗАСОБІВ ПОЛІЦІЄЮ

Неправомірне застосування спеціальних засобів поліцією – це актуальна проблема, яка турбує суспільство в багатьох країнах світу, зокрема і в Україні. Поширення випадків застосування сили правоохоронцями, суспільний резонанс та недовіра до поліції підкреслюють необхідність детального дослідження цього явища. Метою цієї роботи є комплексний аналіз поняття зловживання владою та неправомірного застосування спеціальних засобів поліцією. Актуальність теми обумовлена тим, що зловживання владою поліцейськими підриває довіру громадян до правоохоронних органів, ускладнює боротьбу зі злочинністю та створює передумови для подальших правопорушень.

Зловживання владою – це діяння особи, яка, займаючи службове становище, використовує надані їй повноваження всупереч інтересам служби, в особистих цілях або на шкоду правам і свободам громадян. Це поняття передбачає вихід за межі службових повноважень, перевищення наданих прав та обов'язків. У діяльності поліції зловживання владою проявляється через застосування сили без достатніх підстав, коли використання фізичної сили, спеціальних засобів або вогнепальної зброї не виправдане ситуацією та загрозою для життя або здоров'я людей; перевищення службових повноважень, яке може включати втручання в приватне життя громадян, проведення незаконних обшуків, арештів, затримань; дискримінацію за ознаками раси, національності, релігії, політичних поглядів тощо, коли різні стандарти правозастосування застосовуються до різних категорій громадян; корупцію у вигляді отримання хабарів та зловживання службовим становищем для особистої вигоди; незаконне використання інформації, отриманої під час виконання службових обов'язків, зокрема розголошення

конфіденційної інформації та її використання в особистих цілях [1].

У ч. 3 ст. 42 Закону України «Про Національну поліцію» визначається, що спеціальні засоби – це сукупність пристроїв, приладів і предметів, спеціально виготовлених, конструктивно призначених і технічно придатних для захисту людей від ураження різними предметами (у тому числі від зброї), тимчасового (відворотного) ураження людини (правопорушника, супротивника), пригнічення чи обмеження волі людини (психологічної чи фізичної) шляхом здійснення впливу на неї чи предмети, що її оточують, з чітким регулюванням підстав і правил застосування таких засобів та службових тварин [2]. Законодавство чітко регламентує випадки, коли дозволяється застосування спеціальних засобів, а саме: затримання правопорушника, припинення масових заворушень, захист життя та здоров'я людей, а також захист державного кордону. Застосування спеціальних засобів має бути пропорційним характеру правопорушення та не повинно завдавати непоправної шкоди здоров'ю та життю людей.

Неправомірне застосування спеціальних засобів відбувається, коли воно здійснюється без достатніх підстав, перевищує необхідну міру, спрямоване проти осіб, які не чинять опору або не становлять загрози для оточуючих, супроводжується надмірною силою або пов'язане з дискримінацією за ознаками раси, національності, релігії тощо. Поліцейські, які неправомірно застосовують спеціальні засоби, несуть відповідальність за такі дії, зокрема:

- кримінальну – за перевищення влади або службових повноважень, заподіяння тілесних ушкоджень чи катування;

- адміністративну – за дисциплінарні проступки;

- цивільну – за відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої потерпілим.

Кримінальна відповідальність за перевищення влади або службових повноважень, що призводить до тяжких наслідків, передбачена ст. 364 Кримінального кодексу України. Згідно з цією статтею винні можуть бути позбавлені волі на строк від двох до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років. Іншими статтями Кримінального кодексу України, що можуть бути застосовані до поліцейських за зловживання владою, є:

- ст. 129 – про умисне легке тілесне ушкодження;

- ст. 130 – про умисне середньої тяжкості тілесне ушкодження;

- ст. 131 – про умисне тяжке тілесне ушкодження;

- ст. 135 – про залишення в небезпеці;

- ст. 365 – про перевищення влади або службових повноважень військовою службовою особою;

- ст. 366 – про службову підробку;

- ст. 367 – про службове шахрайство.

Вибір конкретної статті залежить від характеру вчиненого злочину та його наслідків [3].

Адміністративна відповідальність застосовується до поліцейських, які вчинили дисциплінарний проступок, і може виражатися у вигляді таких дисциплінарних стягнень, як зауваження, догана, суворя догана або звільнення. Вибір виду дисциплінарного стягнення залежить від тяжкості проступку та обставин його вчинення. Матеріальна відповідальність накладається на поліцейських за шкоду, завдану державі або громадянам внаслідок їхніх незаконних дій, що може включати відшкодування матеріальних збитків, пов'язаних з пошкодженням майна, втратою заробітку тощо. Цивільно-правова відповідальність дає право потерпілим від дій поліцейських на відшкодування моральної та матеріальної шкоди в цивільному порядку. Моральна шкода включає фізичні та психічні страждання, завдані внаслідок незаконних дій поліцейських, а матеріальна шкода – реальні збитки, такі як витрати на лікування, втрачений заробіток тощо.

Так, відповідно до вироку Кіровського районного суду м. Дніпро від 17.09.2019 в кримінальному провадженні за ознаками кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 263, ч. 3 ст. 262, ст. 348, п. 1 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 15, п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України, щодо бійця роти поліції особливого призначення «Торнадо» (ОСОБА_19) встановлено, що останній раніше, у невстановлені досудовим розслідуванням дату, час та місце, реалізуючи умисел, направлений на придбання та носіння бойових припасів без передбаченого законом дозволу з невстановленого досудовим розслідуванням джерела придбав не менше чотирьох патронів з маркуванням «LCW12» та не менше чотирьох патронів з маркуванням «LCW13» калібру 9мм, які належать до категорії боеприпасів, призначених для стрільби з нарізної вогнепальної зброї: пістолетів ПМ, АПС, ФОРТ-12,14 та ін., та які він, не маючи передбаченого законом дозволу, носив при собі. У подальшому, реалізуючи свій злочинний

умисел, направлений на відкрите заволодіння вогнепальною зброєю шляхом розбійного нападу, вчинив посягання на життя працівника правоохоронного органу погрозою вбивства і, досягнувши мети відкритого заволодіння вогнепальною зброєю шляхом розбійного нападу, вчинив умисне вбивство двох осіб, а саме працівників патрульної поліції: старший сержант поліції ОСОБА_20 та рядовий поліції ОСОБА_21. Суд ухвалив наступне:

– ОСОБА_19 визнати винуватим у вчиненні кримінальних правопорушень, передбачених ч. 1 ст. 263, ч. 3 ст. 262, ст. 348, п. 1 ч. 2 ст. 115, ч. 2 ст. 15, п. 13 ч. 2 ст. 115 КК України, та призначити йому покарання: за ч. 1 ст. 263 КК України – сім років позбавлення волі; за ч. 2 ст. 15, п. 13 ч. 2 ст. 115 – десять років позбавлення волі; за ч. 3 ст. 262 КК України – 15 років позбавлення волі з конфіскацією майна; за ст. 348 КК України – у виді довічного позбавлення волі; за п. 1 ч. 2 ст. 115 – у виді довічного позбавлення волі;

– згідно з ч. 1 ст. 70 КК України за сукупністю злочинів, шляхом поглинання менш суворих покарань більш суворим, остаточно призначити ОСОБА_19 покарання у виді довічного позбавлення волі з конфіскацією майна;

– цивільний позов Департаменту патрульної поліції Національної поліції України до ОСОБА_19 про відшкодування матеріальної шкоди задовольнити [3].

Зловживання владою та неправомірне застосування спеціальних засобів поліцією є серйозною проблемою, яка підриває довіру громадян до правоохоронних органів та загрожує фундаментальним правам і свободам людини. Аналіз цієї проблеми дозволяє дійти висновків, що неправомірне застосування спеціальних засобів часто є результатом не лише індивідуальних проступків окремих поліцейських, а й системних проблем у правоохоронній системі. Відповідальність за такі дії мають нести як безпосередні виконавці, так і керівники, які не забезпечили належний контроль за діяльністю підлеглих. Наслідки зловживання владою можуть бути далекосяжними, включаючи фізичні та психологічні травми для потерпілих, підриив авторитету державних органів та дестабілізацію суспільства. Для запобігання та протидії зловживанням владою необхідно вжити комплекс заходів. Зокрема, вдосконалення законодавства може включати посилення відповідальності за зловживання владою, чітке визначення випадків застосування спеціальних засобів та обмеження їх використання. Підвищення професійного рівня поліцейських потребує регулярного проведення навчань та тренінгів, спрямованих на формування у поліцейських поваги до прав людини та розуміння необхідності дотримуватися закону. Посилення громадського контролю за діяльністю поліції та забезпечення можливості громадян звертатися зі скаргами і отримувати об'єктивну оцінку таких скарг. Прозорість та підзвітність поліції може бути забезпечена відкритістю інформації про діяльність поліції, публікацією статистичних даних про застосування спеціальних засобів та проведенням регулярних аудитів. Незалежність судової системи має гарантувати ефективний розгляд справ про зловживання владою та забезпечення справедливого покарання винних.

Отже, боротьба зі зловживаннями владою є складним та багатограним процесом, який вимагає спільних зусиль держави, громадянського суспільства та міжнародних організацій. Лише за умови системних змін у правоохоронній системі та підвищення рівня правової культури в суспільстві можна досягти значних результатів у цій сфері. Можливі напрями подальшого дослідження включають порівняльний аналіз ситуації зі зловживаннями владою в різних країнах, дослідження впливу зловживань владою на довіру громадян до правоохоронних органів, розробку механізмів компенсації шкоди, завданої внаслідок зловживань владою, а також аналіз ефективності існуючих механізмів розслідування та притягнення до відповідальності винних у зловживаннях владою.

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>.

2. Про Національну поліцію: Закон України від 02.07.2015 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19/conv#Text>.

3. Вирок Кіровського районного суду м. Дніпро у справі № 203/232/17 від 17.09.2019 р. URL : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80989229>.